

STUDIA COMITATENSIA 42.

A FERENCZY MÚZEUMI
CENTRUM ÉVKÖNYVE

STUDIA
COMITATENSIA
42.

A FERENCZY MÚZEUMI
CENTRUM ÉVKÖNYVE

STUDIA COMITATENSIA 42.

A FERENCZY MÚZEUMI CENTRUM ÉVKÖNYVE

SZERKESZTŐ: FÁBIÁN LAURA

FERENCZY MÚZEUMI
CENTRUM

SZENTENDRE
2024

TARTALOMJEGYZÉK

RÉGÉSZET

- **Bózsa Anikó** 8
STRIGILISEK PANNONIÁBAN
- **Décsi Enikő** 38
ADATOK A TÁPIÓ-MENTE AVAR KORÁHOZ. JELENTÉS A TÁPIÓSZENTMÁRTON HATÁRÁBAN FELTÁRT TEMETŐRÉSZLET KAPCSÁN
- **Harag Mátyás** 70
A VÁCI KÉSŐ NÉPVÁNDORLÁS KORI VASDEPÓLELET
- **Ottományi Katalin** 94
A SZENTENDREI TÁBOR KÉSŐ RÓMAI TEMETŐJÉNEK ÉRTÉKELÉSE I.
- **Sáró Csilla – Bózsa Anikó – Gátfalvi-Delbó Gabriella** 144
ELŐZETES BESZÁMOLÓ A PÁTY-MALOMI-DŰLŐ III. LELŐHELYEN FELTÁRT RÓMAI KORI SÍRCSOPORTRÓL
- **Tóth-Vásárhelyi Máté** 162
KULTURÁLIS ÉS KRONOLÓGIAI MARKEREK EGY DUNÁNTÚLI LELŐHELY KORA VASKORI LELETANYAGÁBAN

TÖRTÉNELEM

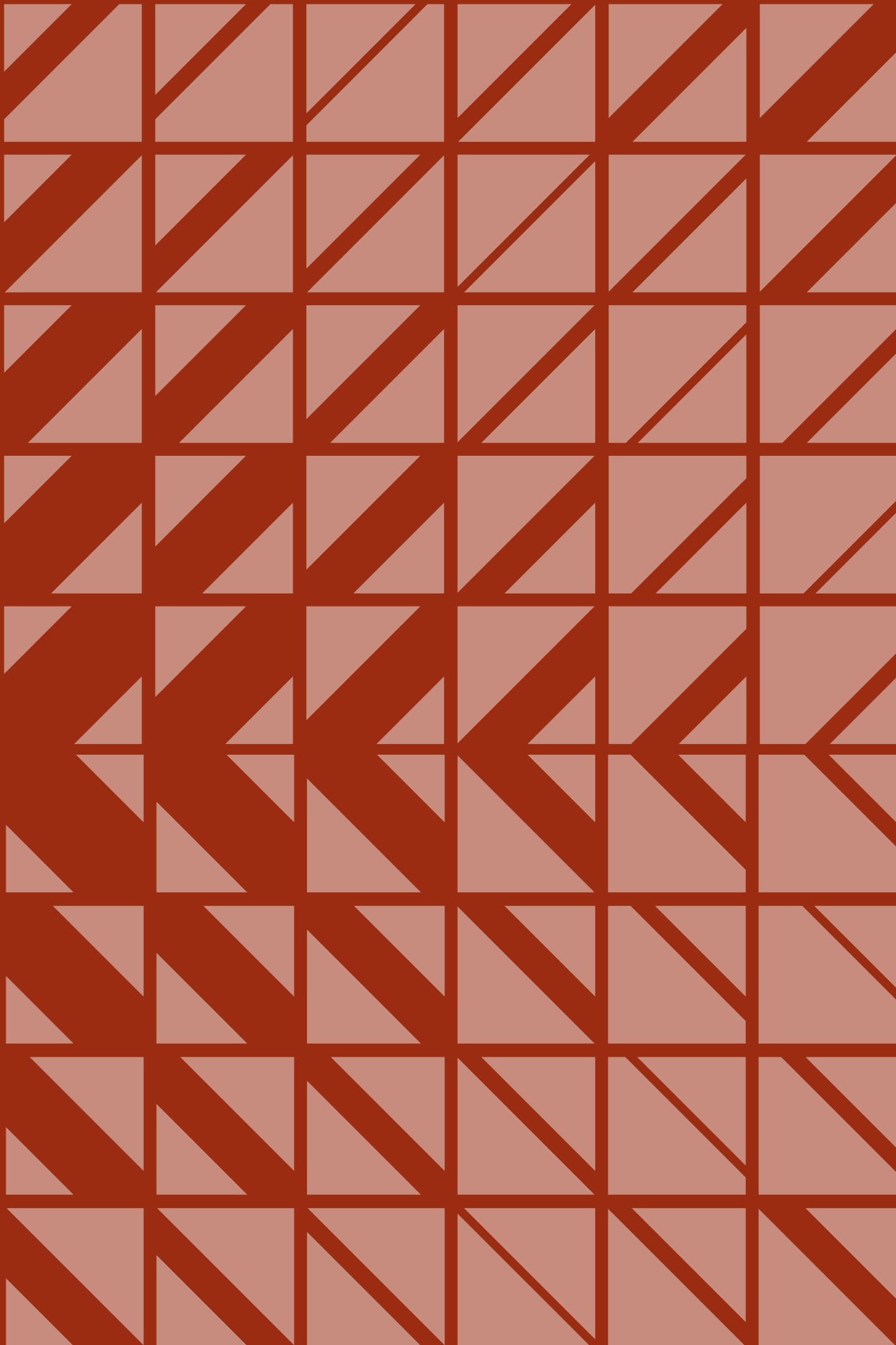
- **C. Tóth Norbert** 208
RÁCKEVEI KŐKERESZTEK. NYOMOZÁS EGY EMLÉK UTÁN
- **Haraszti Szabó Péter** 224
RENDAHAGYÓ HELYZETJELENTÉS. A REPERTORIUM ACADEMICUM HUNGARIAE ÉS PEST VÁRMEGYE

KÉPZŐMŰVÉSZET

- **Szabó Noémi** 240
SZENTENDRE MOTÍVUMAI VAJDA LAJOS MŰVÉSZETÉBEN

MÚZEUMPEDAGÓGIA

- **György Gabriella – Sütő Tünde** 272
DIÁKKURÁTOROK A FERENCZY MÚZEUMI CENTRUMBAN

RÁCKEVEI KÖKERESZTEK NYOMOZÁS EGY EMLÉK UTÁN

- C. Tóth Norbert, MTA doktora
történész
Árpád Múzeum, Ráckeve
email cím: ctoth.norbert@gmail.com

Valamikor a régmúltban, talán a 18. század első felében a Ráckeve és Pereg között működő révnek (a mai Duna-híd helyén) a városi oldalon fekvő terén keresztet állíttatott fel – valószínűleg – a ráckevei magisztrátus. Az időjárás viszontagságai miatt megrongálódott és leromlott keresztet 1789-ben, Deszpot József bírósága idején megújították.¹

A kereszt vagy feszület állítása korántsem volt a korban különleges esemény, azok általában a települések bejáratánál, a lakott terület főbb terein, a temetőben, illetve különböző egyházi épületek mellett, továbbá magánterületeken, így kertekben, szőlőkben voltak (és vannak maig). Ugyanakkor ismerünk „magányosan”, az utak mentén állókat is. A kereszték készítői – a helyzetükből adódóan – lehetnek közösségek vagy magánszemélyek, de természetesen együtt is kezdeményezhették a keresztállítást. A szóban forgó feszületeket több okból is állíthatták, voltak ún. engesztelő kereszték, amelyeket egy-egy haláleset helyszínén emeltek. Az emlékkeresztet valamilyen, a közösség számára fontos, avagy köztörténeti esemény kapcsán létesítették. Nem hiányozhattak a halakereszték (betegségből, bajból-bajtól való megmenekülés emlékére) és a fogadalmi kereszték, továbbá a védő és óvó – a rossz távoltartására szolgáló – kereszték sem. És végül, de nem utolsósorban, léteztek az Isten dicsőségére felszentelt kereszték is, amelyeket egy-egy vallási közösség állíttatott. Az első fe-

születeket még minden bizonnyal a középkorban emelték, de ezek közül ma Magyarországon egy sem ismert, a legkorábbiak a 18. századból maradtak fenn. A különböző célokból felállított kereszték aztán idővel más funkciókat is „felvettek”, így többek között tájékozási pontként is szolgáltak a kor embere számára.² A kereszték anyaga nem túl változatos: alapvetően fából, kőből, esetleg fémből vagy ezek kombinációjából készültek.

Ráckeven a legkorábbi, révnél felállított feszület (1. kép) minden bizonnyal fából készült, amelyet – mint láttuk – az akkori városi tanács Deszpot vezetésével megújítottatott. Az idő vasfoga azonban a következő évtizedekben alaposan megrágta. Hat évtizeddel később újra szükségessé vált gondoskodni a keresztről. Az 1852. november 30-i tanácsülésen a testület (Dimon István bíró, Gozony István, Magdics József, Sencz János és Száz Márton tanácsnokok) arról hozott határozatot, hogy

„a hídtéren a ledült kereszt helyébe, mely a város által alapíttatott, a város költségén téglából vagy kőtalapzatra egy olly márvány kereszt felállítandó, mely valamint egy felől a keresztyén vallás szent alapítójához az eddigi fakeresztnél méltóbb, úgy más felől csinos külső alakzata által e városnak is díszére legyen; – ugyanezen kőkereszt felállításával inspector Gozony István úr ezennel tanácsilag megbízatik.”³

1. kép: a hídtéri kereszt lehetséges helye (a nyomólap eredetije: ÁMR)

- ¹ Ráckevei okmánytár 147.
- ² S. Lackovits 1993: 109–111. A téma kutatása az 1970-es években indult, az 1990-es évek óta egyenesen reneszánszát éli, sorra jelentek és jelennek meg a különböző adatbázisok és feldolgozások, mindezekre összefoglalóan lásd Romsics 2007: 5–6.
- ³ MNL PML V.190 Ba 5. kötet, 738. sz. A forrásszövegeket csak a szükséges mértékben, az érthetőség végett modernizáltam.

Az ügyről a következő fél év testületi ülésein nem esett szó. Valószínűleg nem történt semmi a kereszt újraállítása tárgyában, mígnem 1853 májusában ismét napirendre tűzték a kérdést. A május 9-i tanácsülésen Dimon István főbíró, Magdics József, Hering Mihály, Pahocsa Mihály, Laskovics József, Gáspár János és Knezovics István tanácsnokok, Németh Mihály, Gozon Mátyás, Gyuricsics Nesztor és Jankovics Demeter kultanácsnokok jelenlétében a következő határozat született:

„Azon márvány kőkereszt, mely a városi tanács múlt évi 738. számú végzése értelmében a város költségén levén a hídfő közelében kőtalapzatra felállítandó ezen felül irattal *sumtibus fisci privilegiati oppidi, vigore aviti senatus consulti, renovata* szabad királyi Pestvárosban minél előbb elkészíttetni, hazahozatni, s az eddigi fakereszt helyére felállíttatni tanácsilag ezennel újól is elhatároztatik, s ezen végzés foganatba vételére a város pénztárából elegendő költséggel ellátva Gozony Mátyás kultanácsnok ezennel Pestre küldetik.”⁴

A határozatból több dolog is egyértelmű: a keresztet márványból kívánták elkészíttetni egy pesti kőfaragómesterrel. Jelen esetben a „márvány” megnevezés alatt nem az „igazi” márványt, hanem a Magyarországon évszázadok óta használt, a ma Komárom-Esztergom vármegyében fekvő Süttőn bányászott vörös színű mészkövet kell értenünk.⁵ A másik, a határozatból következő szempont a tanács számára az lehetett, hogy a Ráckevére érkezők első benyomása kedvező legyen a városról. A különböző okokból ide érkezők száma ugyanis jelentősen megnövekedhetett az újíttatás óta eltelt hatvan évben, ami egyébként változást hozott a folyón való átkelés módjában is: a két part között járó kompot felváltotta az ún. hajóhíd. Ez több csónak, hajócska az egyik parttól a másikig történt összekötésével és pallók ráfektetésével készült, amelyet szükség esetén – jégzajlás, árvíz, hajóforgalom – szétbonthattak, majd újra összeállíthattak. A kereszt talapzatára a város – magyar fordításban – a következő szöveget kívánta felvésetni: „Felújíttatott a kiváltságolt mezőváros költségén, egy régi, most is érvényben lévő (tanács)határozat alapján”.

A május 17-i ülésen szintén a főbíró és Knezovics István tanácsnok jelenlétében az egy héttel korábbi határozatukat kiegészítették Dimon István főbíró jelentése nyomán: utóbbi ugyanis beszámolt a tanácsnak arról, hogy ő elment Pestre és megrendelte a keresztet, amely pár nap múlva megérkezik hajón, és „itt a hídfőtéren felállíttatik.” A kőfaragónál – akinek nevét legnagyobb sajnálatunkra nem árulta el – tett látogatása során azonban Dimon „annak jeléül, hogy azt a városi pénztárból mint patronus maga a város állíttatta föl, e városnak ősi czímerét is felvésette”, illetve a korábbi jegyzőkönyv szerint meghatározott felíratot úgy vésette fel, hogy „a folyó 1853^{ik} esztendő számát is római betűkkel magában foglalja”, azaz a következőképpen néz majd ki a felírat: „sVMtlbVs flsCl prlVlLeglatl opplDI Vigore aVltl senatVs ConsVLtl renoVata”.⁶ Ezért kérte a tanácsot, hogy az előző határozatot a fentiek alapján egészítsék ki. A tanács végzése szerint az

„előadott eljárás helyeseltetvén jegyzőkönyvbe hozatni, a kőkereszt pedig vízen minél előbb leszállíttatni, s itt a hídfőtéren a város díszére s a keresztyén vallás szent alapítójának dicsőítésére felállíttatni rendeltetik.”⁷

Mint olvasható, a kereszt ügye már-már megoldódni látszott, ám a következő ülésen, május 19-én ismét előkerült a téma. A Dimon István főbíró, Magdics József, Hering Mihály, Pahocsa Mihály, Gáspár János, Laskovics József és Knezovics István tanácsnokok, Jankovics Demeter és Németh Mihály kultanácsnokok jelenlétében lezajlott tanácsülésen nem várt módon a kereszt felállításának helye vált kérdésessé. Az előző határozat megszületése – és itt adjuk át a szót a jegyzőkönyvnek –

„után kérdésbe hozatván, hogy vallyon azon márványkereszt, mely a keresztyén vallás szent alapítójának idvezítőknek dicsőítésére, s vallásos érzelmek ébresztésére fog ugyan főleg felállíttatni, de ezen fő czélon kívül a városnak is szépítési tekintetben díszet ad, hova állíttathatnék fel legczélszerűbben a régi ledült fakereszt helyére-e, vagy pedig a hídtér közepére?”

A kérdésben két álláspont alakult ki, az egyik szerint – amelyet Magdics József, Hering Mihály és Pahocsa Mihály képviselt –

⁴ MNL PML V.190 Ba 5. kötet, 231. sz.

⁵ Anyaga ránézésre megegyezik a ráckevei síremlékekével: lásd Lővei-Tóth 2018. Az anyagra lásd még Lővei 2021: I. 65–104; a kőanyag származási helyének biztos azonosításához természettudományi vizsgálat kellene.

⁶ A felíratban egy-egy M és D, két-két C és L, nyolc V és tizenhárom I betű van, amely így kiadja az 1853. évet.

⁷ MNL PML V.190 Ba 5. kötet, 243. sz.

„azon okból, mivel a kocsikkal és szekerekkel való járás a keresztnek a hídtér közepén leendő fölállításával megnehezítették, oda nyilatkoztak, hogy az ő véleményük szerint legcélszerűbb leendő a kérdéses keresztet a réginek helyére állítani fel.”

A másik oldalt a Dimon István főbíró, Laskovics József, Gáspár János, Knezovics István tanácsnokok, valamint Németh Mihály és Jankovics Demeter kultánácsnokok képviselték, akik szerint „mind a vallás méltóságát, mind a város szépítését tekintetbe véve a hídtér közepén kívánták azt fölállíttatni.”

A tanács az álláspontok meghallgatása után

„szavazattöbbséggel, annyival is inkább, mivel a hídról a városba bejövő útnak kétfelé ágazása közt e célra minden akadály nélkül elegendő tágas hely mutatkozik a kérdéses márványkeresztnek a hídtér közepén leendő fölállítása választmányilag ezzel elhatározatik, s ugyan ezen határozat jegyzőkönyvbe hozatni rendeltetik.”⁸

A keresztet tehát felállították a híddal szembeni (fő)téren, a talapzatra felkerült a latin nyelvű felirat, fölé a város címere, a hátuljára pedig arab számmal is felvésték az évszámot. E kereszt a tér átalakulása miatt azonban nem sokáig maradt a helyén, sőt az sem volt biztos, hogy valaha megismerhető lesz-e fizikai valójában.

Ráckeve városában – mondhatni – természetesen nemcsak az előző részben említett helyen, a híddal szembeni téren állt kereszt, hanem egyéb területeken is. Mielőtt tehát folytatnánk a szóban forgó emlék utáni nyomozást, érdemes egy-két szó – és a források adta lehetőségek – erejéig a többi kereszttről is szólni. A város különböző közterein állított feszületekre a legfontosabb forrásaink az időről időre megtartott egyházlátogatásokról (*canonica visitatio*) készült feljegyzések, jelentések. A vizitációk – egyházlátogatások – célja, illetve feladata, hogy pontos képet adjanak az adott egyházmegye főpapjának a felügyelete alatt álló területek – alapvetően esperességenkénti bontásban – népességéről, az egyes plébániák lelki és gazdasági állapotáról, nem mellesleg pedig betekintést nyújtson a papok tanultságába és felkészültségébe.⁹ Az első értékelhető információkat az 1778. május 23-i vizitáció szövege tartalmazza. E szerint Ráckevén van egy kőből készült Nepomuki Szent János-szobor, továbbá öt fakereszt, amelyekből

2. kép: a Nepomuki Szent János-szobor (Ráckeve, Szent János tér) (fotó: Jáki Réka, ÁMR igazgató)

kettőnek van 30, illetve 40 forintos alapítványa (amiből gondozzák), egynek remélhetőleg lesz, továbbá egy van a külső temetőben, amit az egyház finanszíroz, egy pedig a téren áll – ez utóbbit a város tartja fenn.¹⁰ A tizennyolc évvel későbbi egyházlátogatási jegyzőkönyvből az általánosságokon túl továbbiakat is megtudunk a keresztokról (a temetőiről más funkciójából adódóan a továbbiakban nem szólok): e szerint a négyből az egyik a mezőváros északi végén áll, jóllehet nem tartozik hozzá alapítvány, de fenntartásáról Miklosovics Márton tehetős polgár gondoskodik. A második az átkelőnél található, szintén nincsen alapítványa, de a város gondozza. A harmadik a régi lebontott templom helyénél áll, és 30 forintos alapítványa a templomával lett egyesítve. Végül a negyedik keresztet a város másik, déli

⁸ MNL PML V.190 Ba 5. kötet, 249. sz.

⁹ Az újkori vizitációkra összefoglalóan lásd a veszprémi egyházmegye kapcsán: Kanász 2020: 8–9.

¹⁰ SzfvPL I.5. Canonica visitatio 1778. máj. 23. (Ráckeve), fol. 3r: „Una statua S. Joannis Nepom. e lapu e sculpta et erecta dati sine fundatione. Sunt 5 cruces ligneae, quarum duae his annis fundatae, una 30 fl, altera 40 fl, pro tertia spes affulget, reliquarum duarum in foro et coemeterio exteriori existentium conservatio vero oppido, vero ecclesiae incumbet.”

végén helyezték el, alapítványa ugyan nincsen, de Windisch Mátyás vállalta fenntartását. Ugyancsak említi a Nepomuki Szent János-szobrot is (2. kép), mint amelyet alapítvány híján az egyházpénztár-ból gondolnak.¹¹

Az alig tíz évvel később, 1805. június 30-án lezajlott látogatás a temetőin kívül már újra öt keresztről ad hírt. Az eddig megismerteken túl, amelyeket továbbra is Miklosovics Márton, Windisch Mátyás, a város és az egyház gondoz, egy újabb létesült a városban: Bukor Mátyás ácsmes-ter ugyanis az új templom épülete mellett egy kőkeresztet állíttatott, amelynek gondozására – halála után végrendeletileg – egy 50 forintos alapítványt tett. Mindezek mellett természetesen Nepomuki szobra is szerepel a már megszokott módon.¹² A tizenkét évvel későbbi vizitációban „végre” a szobor helyére vonatkozóan is találunk információkat: Nepomuki Szent János szobra, amelyet egyetlen kőből faragtak ki, „jó anyagok-ból” készült, és fakerítés veszi körbe, helyileg pedig félúton a templom és a plébánia épülete között, majdnem a város közepén áll. S jóllehet továbbra sincsen alapítványa, de a hívek kegyes felajánlásaiból tartják karban, és minden évben az ünnepnapon körmenetet vezetnek oda, amikor is a Szent tiszteletére litániákat énekelnek, a templomba visszatérőket pedig megáldják.¹³

A szóban forgó 1817. évi egyházlátogatásban a temetői kereszt mellett azonban már csak négyet említenek: a Miklosovics család által a város északi, a Deminger Bertalan polgár által a déli végén, a város által az átkelőnél gondozott fakereszteket, valamint a Bukor Mátyás ácsmester által kőből készíttetett keresztet, amelyre végrendeletileg 50 forintos alapítványt tett. Ezt Fridetzky Ferenc akkori ráckevei plébános,¹⁴ utóbb, a vizitáció idején már mogyoródi apát és székesfehérvári kanonok áldotta meg.¹⁵ Az utolsó vizitációt, amelyben szó esik még a keresztekről, 1839-ben bonyolították le. Nepomuki Szent János kőszobra még mindig ugyanott állt, a temetőben két, egy régi és egy új fészületet találtak, míg további négy a városban, a már felsorolt helyeken és az említett családok, illetve a város gondozásában voltak. A Bukor Mátyás alapította keresztről annyit jegyeztek még fel, hogy falécekből készült kerítése teljesen leromlott, de az örökösök hamarosan megjavítják.¹⁶ Keresztek, amint arról már szó esett, nemcsak a városban, hanem külterületen is lehettek, így nem volt ez másként Ráckeve esetében sem. Az egyik ilyen keresztet Olasz György ráckeve-újhegyi lakos, ottani szőlőbirtokos alapította 1846 elején, amelyről a magyar nyelvű „alapítólevelet” március 1-jén állította ki:

¹¹ SzfvPL I.5. Canonica visitatio 1796. szept. 8. (Ráckeve), fol. 2v: „Intra ambitum hujus matricis ecclesiae exstant curces 4. Una in fine oppidi versus septentrionem nullam habet dotem, sed conservatur per Martinum Miklosovits potentiorum incolam. Altera in trajecta perinde nulla dote provisa conservatur per oppidum. 3^a in loco veteris destructae ecclesiae habet dotem 30 florenos peculio ecclesiae assonatam. 4^a in fine oppidi australi nullam habet dotem, sed conservatur ex obligatione per Mathiam Windisch, preterea existat statua lapidea S. Joannis Nepomuceni nulla perinde dote provisa, conservationi illius providetur ex peculio ecclesiae.”

¹² SzfvPL I.5. Canonica visitatio 1805. jún. 30. (Ráckeve), fol. 4r: „Intra ambitum hujus matricis ecclesiae habentur 5 cruces: una in fine oppidi versus septentrionem, nulla habet dotem, sed conservatur per Martinum Miklosovits potentiorum incolam. Altera penes trajectum nullam pariter habens dotem, quae per oppidum conservatur. Tertia marmorea nova penes ecclesiam, quam fundavit dominus Mathias Bukor asciaiorum magister, pro cujus conservatione post mortem suam ad minimum 50 florenos legabit. 4^a in fundo antiquae ecclesiae, haec habet dotem 30 floreni proventibus ecclesiae incorporatam. Ac tandem 5^a in fine oppidi australis, haec pariter nullam habet dotem, sed obligatio conservandi incumbit Mathiae Windich. Intra hunc ambitum ecclesiae adhuc existit statua Sancti Joannis Nepomuceni ex lapidibus erecta, quae pariter nullam fundum habet.”

¹³ SzfvPL I.5. Canonica visitatio 1817. máj. 20. (Ráckeve), pag. 13.: „In parochia Ráczkeve est statua Sancti Joannis Nepomuceni in medio fere oppido media inter ecclesiam et parochialem domum situata, ex materialibus bonis, statua vero ipsa tora ex uno lapide excissa, cincta est haec statua cratibus ligneis, nulla gaudet dote, sed conservatur ejus ex piis fidelium oblationibus: ad hanc singulo anno in die festi vesperti media septima processio ducitur, sub qua lytaniae in honorem Sancti hujus decantantur, reducibus ad ecclesiam datur benedictio cum cybero.”

¹⁴ 1783 és 1802 között volt plébános. Lásd: Miskei 1999: 73.

¹⁵ SzfvPL I.5. Canonica visitatio 1817. máj. 20., (Ráckeve) pag. 13.: „Existunt pariter praeter crucem in coemeterio situatam penes sacellum coemeterii, adhuc aliae 4 cruces, quarum 1mo Ad septentrionalem finem oppidi eo hujus conservatio incumbit familiae Miklosovicsianae aevibus Ráczkeviensibus. 2do Ad australem finem oppidi hactenus semper per Bartholomeum Deminger civem aequae oppidanum conservata est. 3° Ad trajectum Danubii conservatio hujus incumbit oppido, omnes hae tres cruces ex ligno crucifixi, figuram ex lamina habent appensam. 4ª Demum tota ex marmore una cum pedali penes ecclesiam parochialem erecta est per Mathiam Bukor asciaiorum magistrum ac civem oppidi, pro hujus conservatione 50 Rfl legat in testamento; haec est benedicta per reverendissimum dominum Franciscum Fridetzky abbatem et canonicum protunc parochum Ráczkeviensem.”

¹⁶ SzfvPL I.5. Canonica visitatio 1839. (Ráckeve), pag. 10.: „Statua S. Joannis Nepom. lapidea in medio oppidi inter ecclesiam et parochialem domum existens per pia fidelium oblata conservatur. Cruces praeter duas in coemeterio antiquo et novo 4 aliae in oppido existunt. Prima ligna ad septentrionalem oppidi plagum locata per familiam Miklosovits conservatur. Secunda crux lignea ad austrum sita per familiam Deminger conservatur. Tertia crux ad trajectum Danubii pariter lignea per oppidum Ráczkeve erecta et conservata. Quarta crux e marmore cum pedestilio penes ecclesiam parochialem existens per familiam Bukor conservatur, cinctura ejus lignea cratinolata penitus destructa per haeredes nunc restaurabitur.”

„az Újhegyen nevezetesen pedig érdemes Kudar Mihály szölleje balsarkánál – ezen hegybeli katolikus lakó társaim és tisztelendő plébános urunk adakozásából felállítandó fakeresztnek, ehhez tartozó feszületnek, s korlátoknak illő fentartását – oly formán váltottam magamra –, hogy még én életbe leszek ezen vállalatom biztosítékául ugyancsak az említett Újhegyen Víg István és Magdics József szomszédságában lévő három pásztás szőlőmet azon hozzáadással jelelem ki, miszerént ha ezen önkénytes kegyes vállalatomban hanyag lennék, az illető előjárásnak joga legyen a megnevezett szőlőm terméséből a fentartásra szükséges költséget annyiszor ahányszor kívántatni fog lefoglalni, akarván egyszersmind, hogy ezen teher mint az említett szőlőmmel egybekötve örökseimet is illesse, ha pedig akár én, akár örökseim idővel ezen vállalatútl felzabadítani kívánnák vagy e szőlőt eladni akarnák, fentartom magam és örökseim számára azon szabadságot, hogy ezen vállalat fejében alapítványképp 10, azaz tíz pengőforintnyi tőke pénznek a ráczkevi plebánia templom pénztárába leendő lefizetése által ezen vállalatot megválthassak.”

Az alapításról és kötelezettségvállalásról szóló levelet március 10-én a városi tanács ülésén felolvasták, majd a jegyzőkönyvbe is bevezették.¹⁷ Mindezek után következett a feszület egyik nélkülözhetetlen kelléke, a megyéspüspöki engedély megszerzése annak megáldására. A ráckevei plébános, Szigly Károly¹⁸ – egyúttal a püspöki szentszék ülnöke – március 19-én kért a székesfehérvári püspöktől, Barkóczy Lászlótól¹⁹ engedélyt a kereszt megáldására, amelyet négy nappal később meg is kapott.²⁰

A másik keresztalapításról fél évszázaddal későbből értesülünk. 1901 tavaszán Simsik János ráckevei lakos szánta rá magát, hogy – és innen idézzük Knezits Pál plébános²¹ 1901. április 13-i, a székesfehérvári nagypréposthoz, káptalani helynökhöz szóló levelét –

„Ráczkeven a godányi szőlőbe vezető uton egy nagy erős fakeresztet rajta művésziesen festett bádogból készült Krisztus testtel akar Isten dicsőségére felállítatni, mire Nagyságod kegyes engedélyét fennevezett hívem tisztelettel kéri. A kereszt fentartására alapul Simsik János 30 Koronát nálam lefizetett azon megjegyzéssel, hogy ez alap sokáig érintetlen marad, mivel ő és családja fogja gondozni a keresztet míg életben lesznek. Én pedig arra kérem mély tisztelettel Nagyságodat, hogy a felállítandó kereszt megáldására a hatalmat nekem megadni kegyeskedjék, mit midőn hálás köszönettel veendek vagyok.”²²

Az 1846. évi alapítástól eltérően ezúttal a teljes válasz (fogalmazványa) is fennmaradt. A nagyprépost április 15-én a következőképpen válaszolt:

„előterjesztése alapján felhívom Nagytisztelendőségedet, hogy Simsik Jánosnak örömemet és köszönetemet fejezze ki Isten dicsőségére hozott áldozatáért. A kereszt felállítását ezennel megengedem, a 30 Kor[onás] alapítványt elfogadom, Nagytisztelendőségedet felhívom, hogy a lefizetett alapítványról alapítványlevél fogalmazványt terjesszen be jóváhagyás végett. Egyúttal felhatalmazom Nagytisztelendőségedet, hogy a felállítandó keresztet annak idején ünnepélyesen felszentelhesse.”²³

Végül még egy írásos említéssel is rendelkező szakrális emléket kell felidéznünk. 1900. június 5-én Knezits Pál plébános azzal a kéréssel fordult a püspökéhez, hogy – idézzük –

„Höffler Antal hívem a ráczkevei úgynevezett »Ürgehegy«-i szőlőben, hol jelentékeny számban laknak hívek állandóan, egy kisebb harangot helyezett el egy rendes állványon, hogy Úrangyalára naponként háromszor harangozzanak. Nevezett hívem felkért a harang szentelésre és pedig jövő vasárnap délutánra. Mivel a harang kicsiny, 12 kilogramm nehéz, és nincs rajta sem kép, sem felírás, így talán nem is consecrálható, azért a legmélyebb tisztelettel kérem Múltóságodat, méltóztassék kegyesen megengedni, hogy ezen kis harangot jövő vasárnap délután benedíálhassam.”²⁴

■ 17 SzfvPL VII.096. I.3. – Nr. 4555. 252/1846., másolat. A szövegét lásd a Függelékben.

18 1845 és 1857 között volt plébános. Lásd: Miskei 1999: 73.

19 1837. január 12-én nevezte ki a király, és haláláig, 1847. december 13-ig volt megyéspüspök (lásd: Barkóczy. In: MKL, <https://lexikon.katolikus.hu/B/Bark%C3%B3czy.html>, letöltve: 2023. 12. 06.; Miskei 1999: 72.).

20 SzfvPL VII.096. I.3. – Nr. 4555. 252/1846. A szövegét lásd a Függelékben.

21 1896 és 1905 között volt plébános. Lásd: Miskei 1999: 73.

22 SzfvPL VII.096. I.3. – Nr. 4555. 69/1901. A szövegét lásd a Függelékben.

23 SzfvPL VII.096. I.3. – Nr. 4555. 633/1901. A szövegét lásd a Függelékben.

24 SzfvPL VII.096. I.3. – Nr. 4555. 247/1900. A szövegét lásd a Függelékben.

3. kép: a „déli” kereszt (fotó: Jáki Réka)

Városy Gyula székesfehérvári püspök (1901–1905)²⁵ válasza alapján úgy tűnik, hogy valóban szükséges volt – vagy legalábbis a főpap így akarta – a harang felszenteléséhez egy kereszt elhelyezése is, így annak rátétele után elhárult minden akadály a consecratio elől. Erre a plébános távirata és a püspök válasza alapján június 10-én került sor.²⁶

Ha az egyes kereszteket szeretnénk a mai Ráckevén elhelyezni, akkor a következőket mondhatjuk. A Miklosovics család által gondozott, a város északi végén álló kereszt ma a Kossuth Lajos és a Kastély utca sarkán lévőknek feleltethető meg (3. kép). A város déli végén, előbb Windisch Mátyás, utóbb Deminger Bertalan révén karbantartott kereszt talán a Becsei úton, a Dr. Skultéti István utca előtt jobbról álló fakereszttel azonosítható (4. kép). Az átkelőnél előbb fából, majd 1853-ban kőből elkészítettetett és a város által gondozott kereszt 1897-ig állt ott. A Bukor Mátyás ácsmester alapította kereszt a Keresztelő Szent Jánosról elnevezett katolikus templomtól nem messze állt – egy darabig. Az ötödik, a lebontott templom helyén lévő kereszt további történetét nem ismerjük.

Miután áttekintettem a városi keresztek állításának időpontját és helyét, ideje visszatérnünk a hídnál lévő „városi” feszülethez. A kereszttel kapcsolatos események megértéséhez azonban szükséges a látómezőnkbe vonni egy másik, fentebb már említett „keresztfával” történt eseményt is.

A régi Szent Kereszt-templom lebontása után az egyházközség elhatározta egy új templom építését. A Keresztelő Szent János tiszteletére szentelt egyházat 1791. május 13-án kezdték el építeni, majd másfél évvel később, november 28-án a plébános már megáldotta, de teljesen csak 1799-re készült el, és a fehérvári püspök június 30-án szentelte fel.²⁷ Valamikor ezután, de még az 1805. évi vizitáció lefolytatása előtt állította Bukor Mátyás ácsmester a kőkeresztet az új templomnál (50 forintos alapítvánnyal).²⁸ A feszület alig száz évig állt, 1891-ben ugyanis egy nagy szélvihar ki döntött egy hatalmas fát, amely rádőlt a keresztre, így azt el kellett bontani.²⁹ További sorsáról nem tudunk semmit.

²⁵ Miskei 1999: 72.

²⁶ SzfvPL VII.096. I.3. – Nr. 4555. 1136/1900. A szövegét lásd a Függelékben.

²⁷ Miskei 1999: 45.

²⁸ SzfvPL I.5. Canonica visitatio 1805. jún. 30. (Ráckeve), fol. 4r.

²⁹ Fegő 1992: 67.

4. kép: az „északi” kereszt (fotó: Jáki Réka)

A forgalom növekedése szükségessé tette, hogy a csak tavasztól ősziig használható hajóhíd helyett állandóbb épüljön. Jóllehet egy híd már épült korábban, amelyet 1843. július 9-én, az aratási vásár napján avattak fel,³⁰ de az nem bizonyult tartósnak. Fél évszázad múlva, 1889-ben előbb tölgyfa oszlopok letételével létesült egy,³¹ az év minden szakában járható híd (persze télen az oszlopok tövében vágni kellett a jeget), a végleges megoldást azonban a millenniumi ünnepségekre való felkészülés hozta el. Az új, állandó híd építéséhez 1895-ben kezdtek hozzá, az ennek során készített feljárók, illetve az ekkor már tervbe vett új városháza építése miatt a piacteret áthelyezték a hídtérre. Hogy erre pontosan mikor került sor, egyelőre nem tudjuk. Bonyolítja a helyzetet egy, a Knájtner család naplójában szereplő bejegyzés, amely szerint 1890 őszi a katolikus templomnál működő piacteret áthelyezték egy kicsivel odébb,

az akkor még álló kereszt háta mögé.³² Mindez két dolgot jelenthet: vagy két helyen működött akkoriban piacter Ráckevén, ami korántsem lenne meglepő, vagy valami összekeveredett a híradásokban. Visszatérve az átkelőre, az új és a Duna-ági hidak közül elsőként létesült átkelő Zielinski Szilárd mérnök tervei alapján 1896-ra készült el, a forgalom számára pedig május 31-én nyitották meg.³³ Hivatalos, ceremoniális átadására azonban csak bő egy évvel később, 1897. szeptember 26-án került sor.³⁴

A híd építésekor a térről nemcsak a piacot helyezték át (egyúttal a leendő városházának is helyet csinálva), hanem az ott álló városkeresztet is el kellett bontani. Itt jött „kapóra”, hogy a templomnál lévő régi keresztet pár évvel korábban ledöntötte a vihar, a város ugyanis a főbíró javaslatára a katolikus egyházközségnek adta a keresztet. Minderről Knezits Pál esperes-plébános a megyéspüspökhöz szóló 1897. november 24-i levelében így írt:

„Ráczkeve mezőváros, mint tulajdonos a kis dunai régi fahíd előtt állott márvány kőkeresztet a katolikus híveknek ajándékozta; ezen kereszt a hívek adományaiból befolyt összegben (160 frt) templomunk előtti téren felállítatott és megújítatott és így most már készen állva vár a felszentelésre. Ez okból a legmélyebb fiúi tisztelettel kérem Meltóságodat, méltóztassék kegyesen megengedni, hogy ezen keresztet jövő vasárnap f. hó 28-án Isten dicsőségére megáldhassam.”³⁵

A püspök november 26-i válaszában megadta az engedélyt,³⁶ így Knezits plébános november 28-án a 10 órai nagymise előtt a keresztet újból felszentelte és megáldotta.³⁷

A történetünk itt akár véget is érhetne, hiszen a „hídtéri” kőkereszt elbontása után újból felállították azt, immáron közvetlenül a Keresztelő Szent János-templom előtt. Igen ám, de ha valaki ma elsétál a templomhoz, és megnézi a bejárat mellett álló kőkeresztet, akkor meglepve tapasztalhatja, hogy annak talapzatán csupán a következő szöveg szerepel: „A HIVEK KEGYES ADOMÁNYÁBÓL / ISTEN DICSŐSÉGÉRE FELÁLLÍTTA/TOTT ÉS MEGÚJÍTTATOTT 1897.” Ha visszaidézzük, hogy a hídtéri kereszt talapzatán mi állt

³⁰ Fegyő 1994: 5.

³¹ Fegyő 1992: 66.

³² Fegyő 1992: 67.

³³ Fegyő 1993: 4–5; Träger 2009: 25, 110.

³⁴ Ráczkevei Hírlap, 1897. 09. 30., 1–5.

³⁵ SzEpL VII.096. I.3. – Nr. 4555. 327/1897. A szövegét lásd a Függelékben; idézi: Miskei 1999: 61; vö. még Ráczkevei Hírlap, 1897. 11. 25., 2.; Ráczkevei Hírlap, 1897. 12. 02., 4.; Ráczkevei Hírlap, 1897. 12. 16., 4.

³⁶ SzfvPL VII.096. I.3. – Nr. 4555. 2402/1897. A szövegét lásd a Függelékben.

³⁷ Miskei 1999: 61; Bobek 1991: 9.

5. kép: a kereszt a templom előtt (fotó: Jáki Réka)

(a város címere alatt a „sVMtlbVs flsCl prlVlLeglatl opplDI Vigore aVltl senatVs ConsVLtl renoVata” szöveg), akkor meglepve láthatjuk, hogy a kettő köszönőviszonyban sincsen egymással. Hogy a helyzetet tovább bonyolítsuk, még egy „emlékről” kell szólni.

Ha valaki besétál az Árpád Múzeum udvarába, akkor ott évtizedek óta láthat egy kb. 70 cm széles, 90 cm magas és 43 cm mély vörös márvány (valójában tömött – süttői – vörös mészkő) hasábot, amelyen nehezen, de több minden is olvasható: az előlapon fentről lefelé haladva előbb a város címere (amelynek kb. az alsó fele maradt meg), alatta a latin nyelvű, 1853-ban megfogalmazott felirat a kiemelt betűkkel. Ez alatt pedig a fentebb már ismertetett magyar nyelvű szöveg 1897-ből („A HIVEK KEGYES ADOMÁNYÁBÓL / ISTEN DICSŐSÉGÉRE FELÁLLÍTTA/TOTT ÉS MEGÚJÍTTATOTT 1897.”), végül a hátlapon az 1853-as év van arab számokkal felvésve. Tehát összegezve a fentieket, van/volt két kőkereszt, az egyik a templomnál (ez 1891-ben ledőlt, aztán eltűnt), a másik a hídnál (ezt 1896-ban vagy 1897-ben

lebontották), majd 1897-ben a templom bejárata mellett felszentelték a hídtól átvitt keresztet (5. kép). Mindemellett van egy kőkereszt-talapzatunk a múzeum udvarán (6. kép), amelyen látszik a kereszt befoglalásának helye is. Mi történhetett? Az eseményeket a következőképpen rekonstruálhatjuk. Az új híd építése miatt elbontott keresztet a város a katolikus egyháznak adományozta, amelyet aztán a plébános „a hívek áldozatkészségéből”, akik 26 forint 52 krajcárt adakoztak erre, a keresztet felújíttatta.³⁸ A feszület fennmaradását a felszentelése után még további 8 forinttal támogatták a hívek.³⁹ Névsoruk egyébként megtalálható a *Ráczkevei Hírlap* 1897. december 2-i és 16-i számában. A felújítás során mindezt megörökítették a kereszt talapzatán is, mégpedig úgy, hogy a korábbi latin nyelvű, 1853. évi felirat szövege alá a fentebb már említett „A HIVEK KEGYES ADOMÁNYÁBÓL / ISTEN DICSŐSÉGÉRE FELÁLLÍTTA/TOTT ÉS MEGÚJÍTTATOTT 1897.” szöveget vésték. Minderről a *Ráczkevei Hírlap* november 25-i számában is beszámolt:

„azon márványkeresztet, mely az »Árpád« híd felépítése előtt a révben volt felállítva, s melyet Ráczkeve község, mint tulajdonos, az itteni róm. kath. egyháznak ajándékozott, közadakozásból renováltatják, s templomuk előtti befásított téren állíttatják fel. Knezits Pál esperesplébános úré az érdem, hogy a város czímerével is ellátott régi kereszt ismét méltó elhelyezésre talált; nem különben elismerés illeti a róm. kath. egyház tagjait, kik a gyűjtést buzgalommal eszközölve, a kereszt elhelyezésére szükséges összeget, az egyházi pénztár megterhelése nélkül is képesek voltak előállítani.”⁴⁰

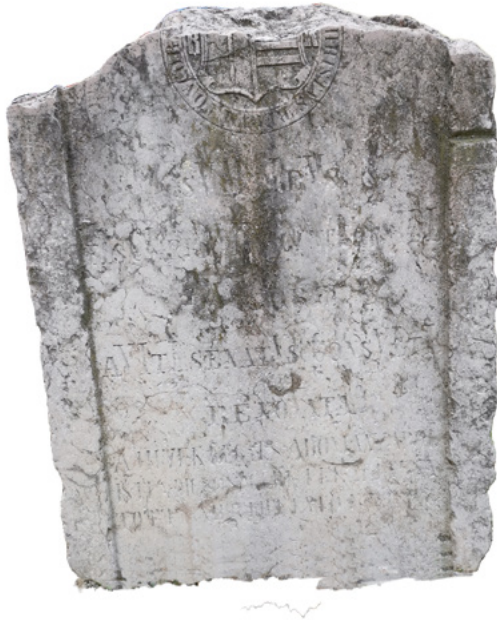
Amint azonban arról már írtam, a jelenleg a templom előtt álló kereszt talapzatán csupán a magyar nyelvű szöveg olvasható, a múzeumi torzón viszont mindkét felirat megtalálható. Mindebből viszont az következik, hogy az 1897-ben a templomnál felállított emléket valamikor a következő évszázad során „baleset” érthette, a feszület letört a talapzatról. Az egyházközség tehát újat készített, amelybe belefoglaltatta a régi feszületet is, ám az új talapzatra immáron csak az újraállításkor felvésett szöveget írták fel (hogy kinek bántotta a szemét a latin nyelvű felirat, rejtély). Ennek pontos időpontjáról egyelőre nincsen adatunk, de egy, a templomról Gavora Béla plébánossága (1957–1993)⁴¹ idején, azon belül is inkább az

³⁸ *Ráczkevei Hírlap*, 1897. 12. 02., 4.

³⁹ *Ráczkevei Hírlap*, 1897. 12. 16., 4.

⁴⁰ *Ráczkevei Hírlap*, 1897. 11. 25., 2.

⁴¹ Miskei 1999: 73.

6. kép: a talapzat az Árpád Múzeum udvarán (fotó: Juhász Ferenc, ÁMR adattáros)

7. kép: Gavora Béla ráckevei plébános fényképe a templomról (fotó jelzete: SzfvPL IX. 5. Ph 2612.)

1980-as évek végén készült fotón a kereszt még a templom bejárata előtti kis terecskén, a bokrok és fák között állt (7. kép).⁴² Az immáron szűk-ségtelenné vált régi talapzat sokáig a jelenlegi katolikus iskola udvarán „hányódott”, mígnem – talán – az 1990-es évek elején Fegyó János akkori múzeumigazgató átvitette a múzeum udvarára, a jelenlegi helyére.⁴³

Összegezve a fentieket, a következő kép rajzolódik ki a városi keresztokról (a város határában, pl. a külső-ráckevei úton továbbiak is vannak): a ma a városban még álló fészületek eredete a 18. század második feléig visszavezethető, és létezésük forrásokkal is alátámasztható. Némelyik kereszt esetében még az állítója, illetve gondozója, karbantartója nevét is megismerhettük. Továbbá sikerült a fészületek közül talán a legrégebben állót azonosítani: a kis-dunai átkelőnél volt kereszt története hű tükörképe a Ráckevén az utóbbi kétszázötven évben lezajlott eseményeknek.

■ ⁴² A fotó jelzete: SzfvPL IX. 5. Ph 2612.

⁴³ Mondrák Vendelnek, az Árpád Múzeum egykori mindenesének személyes közlése (2023. 10. 20.).

Függelék

I

SzfvPL VII.096. I.3. – Nr. 4555. 327/1897.

Méltóságos Főtisztelendő Püspök Úr!
Krisztusban Kegyes Atyám!

Ráczeke mezőváros, mint tulajdonos a kis dunai régi fahíd előtt állott márvány kőkeresztet a katolikus híveknek ajándékozta; ezen kereszt a hívek adományaiból befolyt összegen (160 frt) templomunk előtti téren felállíttatott és megújíttatott és így most már készen állva vár a felszentelésre. Ez okból a legmélyebb fiúi tisztelettel kérem Méltóságodat, méltóztassék kegyesen megengedni, hogy ezen keresztet jövő vasárnap f. hó 28-án Isten dicsőségére megáldhassam. Ezen alázatos kérésem megújítása után, Méltóságnak felszentelt kezeit csókolva vagyok Méltóságos és Főtisztelendő Püspök Úrnak Krisztusban Kegyes Atyámnak.

Ráczeke, 1897. november 24-én

legengedelmesebb fia
Knezits Pál
plébános

SzfvPL VII.096. I.3. – Nr. 4555. 2402/1897.

A püspök nov. 26-i válaszána fogalmazványa (miután ismerteti az ügyet):

Una provoco eandem A.R. Dominationem Vestram, ut referat, an crux antiqua ad pontem antiquum antea erecta habuerit foundationem et in casu affirmativo quantam nunc attigerit summam. Si autem deest huiusmodi fundatio, disponat A.R. Dominatio Vestra congrua, ut pro conservanda illa cruce necessaria fundatio ad minus summa 20 florenum e piis symbolis conparetur apud certam piarum foundationum elocanda.

II

SzfvPL VII.096. I.3. – Nr. 4555. 252/1846.

Illustrissime ac Reverendissime Domine Baro
Episcopo, Domine Domine gratiosissime!

Incolae promontorii Ráczekeviensis Újhegy dicti, pro desiderio intendunt, e gratioso Vestrae Illustritatis indultu, ad ingressum ejusdem promontorii crucem ligneam eo loco erigere, quo ante circiter viginti annos erecta jam stetit, sed injuria vetustatis penitus evecta est.

Pro qua facultate, dum Illustritati Vestrae, nomine devotorum loci illius fidelium humillime supplicarem, una reverenter praesento copiam documenti – etiam magistratuali apud nos protocollo inserti – cujus tenoribus Georgius Olasz, se ad perpetuam quaestionatae crucis decentem conservationem obstrinxit.

In reliquo paternam et episcopalem benedictionem Vestrae Praesuleae Illustratis cum ardentissima pietate pro me, fidelique meo populo exposco, atque amplissimis gratiis devotus, profunda veneratione emorior.

Illustratis Vestrae,

Ráczeke, die 19^a Martii 1846.

humillimus filius
Carolus Szigly
parochus Ráczekeviensis
et S. Sedis Epp. assessor

Votis delatum est

Die 23. Martii 1846.

Másolat. (Az előbbi levél melletti másolat.)

Alul írott Olasz György Ráczekevi újhegyi lakos és szőlőbirtokos jelen levelemmel tudtára adom mindenkinek, akiket e tárgy most vagy jövőendőben illethet, hogy én már alább írt kített napon és esztendőben, az Újhegyen nevezetesen pedig érdemes Kudar Mihály szölleje balsarkánál – ezen hegybeli katolikus lakó társaim és tisztelendő plébános urunk adakozásából felállítandó fakeresztnek, ehhez tartozó feszületnek, s korlátoknak illő fentartását – oly formán vállaltam magamra, hogy még én életbe leszek ezen vállalatom biztosítékául ugyancsak az említett Újhegyen Víg István és Magdics József szomszédságában lévő három pásztás szőlőmet azon hozzáadással jelelem ki, miszerént ha ezen önkénytes kegyes vállalatomban hanyag lennék, az illető előjárásnak joga legyen a megnevezett szőlőm terméséből a fentartásra szükséges költséget annyi-szor ahányszor kívántatni fog lefoglalni, akarván egyszersmind, hogy ezen teher mint az említett szőlőmmel egybekötve örököseimet is illesse, ha pedig akár én, akár örököseim idővel ezen vállalatul felszabadítani kívánnák vagy e szőlőt eladni akarnák, fentartom magam és örököseim számára azon szabadságot, hogy ezen vállalat fejében alapítványképp 10, azaz tíz pengőforintnyi tőke pénznek a ráczekevi plébánia templom pénztárába leendő lefizetése által ezen vállalatot megválthassak. Költ Ráczeke, 1846ik Márt. 1ő napján Olasz György mk.

E kegyes vállalat s abbul folyó kötelezés felolvasatván 1846ik évi 51ik szám alatt tudomány és

biztonság tekintetéből jegyzőkönyvbe iktattatott. Ráczkevi 1846ik évi Martius 10ik napján. Jegyzette Oláh Josef mk város jegyzője.

III

SzfvPL VII.096. I.3. – Nr. 4555. 247/1900.

Méltóságos Főtisztelendő Püspök Úr!
Krisztusban Kegyes Atyám!

Höffler Antal hívem a ráczkevei úgynevezett „Ürgehegy”-i szőlőben, hol jelentékeny számban laknak hívek állandóan, egy kisebb harangot helyeztetett el egy rendes állványon, hogy Úrangyalára naponként háromszor harangozzanak. Nevezett hívem felkért a harang szentelésre és pedig jövő vasárnap délutánra. Mivel a harang kicsiny, 12 kilogramm nehéz, és nincs rajta sem kép, sem felírás, így talán nem is consecrálható, azért a legmélyebb tisztelettel kérem Méltóságodat, méltóztassék kegyesen megengedni, hogy ezen kis harangot jövő vasárnap délután benedicálhassam. Alázatos kérésem megújítása mellett Méltóságodnak felszentelt kezeit csókolva vagyok Méltóságos és Főtisztelendő Püspök Úrnak. Ráczkeve, 1900. június hó 5-én

legengedelmesebb fia
Knezits Pál
plébános

SzfvPL VII.096. I.3. – Nr. 4555. 1136/1900.

1900. június 9.

Szentséges atyánktól nyert felhatalmazásomnál fogva f. h. 5-én 247. sz. a. hozzám betérjesztett kérelmet teljesítem, felhívom, hogy a harangot az idezárt ritus szerint felszentelje.

A belecsatolt aznapi távirat szövege:

A harangra a keresztet ma reaverak nagyon kérem az engedélyt és formulát holnap délelőttre megküldeni. Igenlő esetben még ma sürgőnyt kérek. Knezits † – Engedély és ritusszöveg ma adatik postára. D. Vilana.

IV

SzfvPL VII.096. I.3. – Nr. 4555. 69/1901.

Nagyságos Főtisztelendő Nagyprépost Káptalani Helynök Úr!

Simsik János ráczkevei lakos buzgó hívem Ráczkeven a godányi szőlőbe vezető uton egy nagy erős fakeresztet rajta művésziiesen festett bádogból készült Krisztus testtel akar Isten dicsőségére felállítatni, mire Nagyságod kegyes engedélyét fennnevezett hívem tisztelettel kéri. A kereszt fentartására alapul Simsik János 30 Koronát nálam lefizetett azon megjegyzéssel, hogy ez alap sokáig érintetlen marad, mivel ő és családja fogja gondozni a keresztet míg életben lesznek. Én pedig arra kérem mély tisztelettel Nagyságodat, hogy a felállítandó kereszt megáldására a hatalmat nekem megadni kegyeskedjék, mit midőn hálás köszönettel veendek vagyok. Nagyságos és Főtisztelendő Nagyprépost Káptalani Helynök Úrnak mély tisztelettel alázatos szolgálja Ráczkeve 1901. április 13.

Knezits Pál
plébános

SzfvPL VII.096. I.3. – Nr. 4555. 633/1901. Az április 15-én kelt válasz:

F. hó 13-ról 69. sz. a. kelt előterjesztése alapján felhívom Nagytisztelendőségedet, hogy Simsik Jánosnak örömemet és köszönetemet fejezze ki Isten dicsőségére hozott áldozatáért. A kereszt felállítását ezennel megengedem, a 30 Kor. alapítványt elfogadom, Nagytisztelendőségedet felhívom, hogy a lefizetett alapítványról alapítványlevél fogalmazványt terjesszen be jóváhagyás végett. Egyúttal felhatalmazom Nagytisztelendőségedet, hogy a felállítandó keresztet annak idején ünnepélyesen felszentelhesse.

Források

Magyar Nemzeti Levéltár Pest Vármegyei Levéltára (MNL PML)

V.190 Ba 5. köt. Ráckeve mezőváros iratai (1848–1871).
Önkormányzati iratok (1849–1862)

Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani Levéltár (SzfvPL)

I.5. Canonica visitatio

VII.96. Ráckeve R. K. Plébánia

I.3. – Nr. 4555. Levelek

IX.5. Fotótár

Hivatkozott irodalom

BOBEK 1991

Bobek József János: A város keresztjéről. In: *Ráckevei Újság* 12 (1991), 9.

FEGYÓ 1992

Fegyó János: *A Knájtner család naplója*. (Ráckevei füzetek 15.)
Ráckeve: k. n., 1992.

FEGYÓ 1993

Fegyó János: Partok kapcsolatának évszázadai. In: *Ráckevei Újság* 11 (1993), 4–5.

FEGYÓ 1994

Fegyó János (szerk.): *Kajzer János naplója (1827–1881)*.
(Ráckevei Múzeumi Füzetek 1.) Ráckeve: Árpád Múzeum, 1994.

KANÁSZ 2020

Kanász Viktor: *A veszprémi egyházmegye egyházlátogatási jegyzőkönyvei 1778–1779. I. Zala megye*. (A veszprémi egyházmegye múltjából 35.) Veszprém: Veszprémi Főegyházmegyei Levéltár, 2020.

LŐVEI 2021

Lővei Pál: *Porfír, kő, márvány. Kőanyagok, kőfaragók, kőbe-rakások a középkori Magyarországon I–II*. (Magyar történelmi emlékek. Értékezések) Budapest: MTA Bölcsészettudományi Központ, 2021.

LŐVEI–TÓTH 2018

Lővei Pál – Tóth J. Attila (szerk.): *Vezető a ráckevei Árpád Múzeum kőtárához*. Ráckeve: Árpád Múzeum, 2018.

MISKEI 1999

Miskei Antal: *A ráckevei katolikus templomok*. Ráckeve: Római Katolikus Plébánia, 1999.

MKL

Diós István – Viczián János (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon*. I–XV. Budapest: Szent István Társulat, 1993–2013.
<http://lexikon.katolikus.hu/> (letöltve: 2023. 12. 06.)

RÁCKEVEI OKMÁNYTÁR

Magdics István: *Diplomatarium Ráczeviense. Ráczevei okmánytár*. Székesfehérvár: Számmer Kálmán „Vörösmarty-című” könyvnyomdája, 1888.

ROMSICS 2007

Romsics Imre: *Az Öreg-körösz. Útmenti keresztek Homokmégyen*. (Kalocsa múzeumi értekezések 10.) Kalocsa: Kalocsa Múzeumbarátok Köre, 2007.

S. LACKOVITS 1993

S. Lackovits Emőke: Az útszéli keresztek és szobrok egyháztörténeti jelentősége: a vallásos világnézet hordozói (Dunántúl). In: F. Mentényi Klára (szerk.): *Műemlékvédelmi Szemle. Az Országos Műemlékvédelmi Hivatal tájékoztatója* 1 (1993), 109–124.

TRÄGER 2009

Träger Herbert: Ráckevei Árpád híd a Ráckevei-Dunán. In: Tóth Ernő (szerk.): *Duna-hídjaink*. Budapest: Közlekedésfejlesztési Koordinációs Központ, 2009. <https://hidak.hu/konyvek/Duna%20hidjaink.pdf> (letöltve: 2023. 09. 14.)

C. TÓTH NORBERT

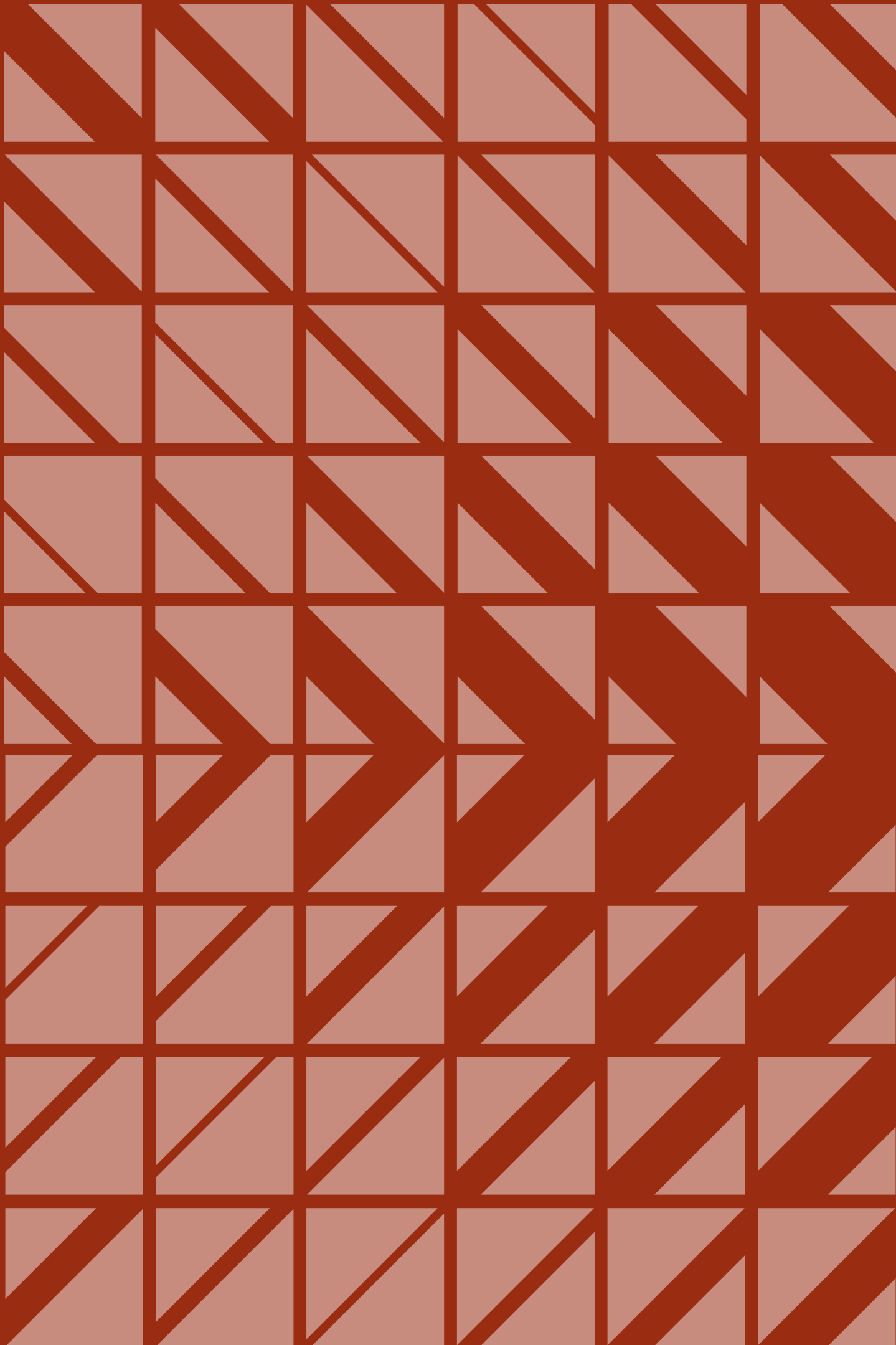
Ráckevei kőkeresztek Nyomozás egy emlék után

A 18. század végén Ráckeve város tanácsa a Kis-Duna-ági átkelőnél, a városi oldalon lévő téren álló fakereszt megújítása ügyében intézkedett. Két generációval később a magisztrátus immár a feszület „átépítése” mellett döntött: a kereszt anyagát időtállóbb vörös márványra (valójában süttöi vörös színű mészkőre) cserélték, ennek emlékezeteként pedig az állítás időpontjára (1853) utaló szöveget vésték fel. E kereszt ma már nincsen meg az eredeti helyén, de a róla történő kutatás során új adatok kerültek elő a városban állított többi keresztről is. A városban – a temetőin kívül – évszázadokon át legalább négy feszület volt: az első a mezőváros északi végén, a második az átkelőnél, a harmadik a régi lebontott templom helyénél, a negyedik pedig a város másik, déli végén áll(t). Az ötödiket az új, katolikus templom építése után létesítették annak közelében. (Ezeket kívül a város külterületén, a szőlőkben is állítottak kereszteket.) A révnél, illetve utóbb a 19. század második felétől a híd(fő)téren álló kereszt sorsa meglehetősen kalandosan alakult: az 1890-es évek végén elbontották a híd lehajtójának építése miatt, majd átvitték a katolikus templom elé álló, a viharban megsemmisült és elbontott kereszt helyére, ahol 1897-ben állították fel. Ma a kereszt talapzata a ráckevei Árpád Múzeum udvarán található, a templom előtt azonban továbbra is egy ép feszület van, aminek a talapzatán lévő felirat viszont nem azonos a korábbiról ismerttel. A dolog nyitja valószínűleg az, hogy valamikor az 1980-as évek után, amikor a keresztet a templom előtti kis terecskéről közvetlenül a bejárat mellé helyezték, letörhetett a „keresztfa”. Ezért új talapzatot készítettek, amibe belefoglalták a régi keresztet (és csak az egyik, magyar nyelvű feliratot vésték rá fel), a régi talapzat pedig némi „elfekvés” után a múzeum udvarára került.

NORBERT C. TÓTH

Stone Crosses of Ráckeve Investigating the Story of Objects from the Past

At the end of the 18th century, the town council of Ráckeve took measures to renew the wooden cross at the Little Danube Crossing (Kis-Duna-ági átkelő), on the town-side square. Two generations later, the magistrate decided to “rebuild” the cross, replacing its material with red marble (in actuality, red limestone from Süttő), which is more durable. An inscription was also added to commemorate the date the cross was erected (1853). While the cross is no longer in its original location, the research centred on it has uncovered new information about the town’s other crosses. Apart from those in the cemetery, there were at least four crucifixes in Ráckeve for centuries: the first at the northern end of town, the second at the Little Danube Crossing, the third on the site of the old, demolished church, and the fourth at the southern end of town. The fifth stone cross was erected near the new Catholic church after the construction of the building was completed. (In addition, several crosses were also erected in the vineyards, on the outskirts of the town.) The fate of the cross that originally stood at the ferry port – and later, from the second half of the 19th century, in bridgehead square – was rather tumultuous: it was taken down in the late 1890s to clear the path for the newly constructed bridge-underpass, and then, in 1897, it was re-erected across from the entrance of the Catholic church. It was meant to replace another cross that had previously stood there, which had been damaged by a storm so severely that it had to be dismantled. Today, the pedestal of this cross is located in the courtyard of the Árpád Museum in Ráckeve, while, in front of the church, an intact crucifix still stands. The inscription on the pedestal of the latter, however, is not identical to the one known from the past. What most likely happened is that, sometime after the 1980s, when the cross was moved from the small square in front of the church directly next to the entrance, the “crossbar” broke off. Consequently, a new pedestal was made, which served as a base for the old cross (with only one – the Hungarian – inscription carved on it). The old pedestal, after some time of being stored somewhere, ended up in the Museum yard.

STUDIA COMITATENSIA 42.
A FERENCZY MÚZEUMI CENTRUM ÉVKÖNYVE

- Kiadó
Ferenczy Múzeumi Centrum, Szentendre
- Felelős kiadó
Borbély-Tardy Anna, múzeumigazgató
- Szerkesztő
Fábián Laura
- Grafikai tervezés
Herr Ágnes
- Tördelés
Sarkadi Imola
- Korrektor
Zelei Bori
- Angol fordítás
Rudnay Zsófia
- Fotók
A szerzők és a fotóknál megjelölt intézmények
- Nyomdai kivitelezés
Prime Rate

© Ferenczy Múzeumi Centrum, a szerzők, a fotósok és jogutódaik

ISSN 0133-3046

A kiadványt támogatta

Nemzeti
Kulturális
Alap

FERENCZY MÚZEUMI
CENTRUM

SZENTENDRE
2024

FERENCZY MÚZEUMI
CENTRUM

SZENTENDRE
2024

